

ÜNİTE 8

Amerikan, Fransız Devrimleri ve Sanayi Devrimi

Amaçlar

- 18. yüzyılda Amerika Birleşik Devletleri'nin kurulmasına yol açan devrimi ve sonuçlarını ana hatlarıyla öğrenciye aktarmak.
- 1789 Fransız Devriminin aşamalarını ve sonuçlarını uygarlık tarihi açısından incelemek.
- 18 nci yüzyıl sanayi devriminin temel özellik ve aşamalarını incelemek. Sanayi devriminin

İçindekiler

- Amerikan Devrimi ve Sonuçları
- Fransız Devrimi ve Sonuçları
- Sanayi Devrimi, Nedenleri, Sonuçları
- 1830 ve 1848 Devrimleri ve Sonuçları
- Özet
- Değerlendirme Soruları
- Yararlanılacak Kaynaklar

Öneriler

- Bu üniteyi daha iyi öğrenebilmek için;
- Öğreneceğiniz üç devrimin (Amerikan, Fransız ve Sanayi devrimleri) temelinde yatan düşüncelerin neler olduğunu ve bu düşüncelerin bir önceki ünite'de öğrendiğiniz Aydınlanma düşünceleri ile nasıl bir ilişki içinde olduğunu düşünüp tartışınız.

1. AMERİKAN DEVRİMİ VE SONUÇLARI

1.1. Giriş

Kuzey Amerika kıtasında ilk ticaret kolonisi İngiltere tarafından 1607'de Virginia'da kurulmuştur. Burada yetiştirilen tütün İngiltere'de önemli bir pazar oluşturmuştur. 17 nci yüzyıl ortalarına doğru Kuzey Amerika'da 13 koloni oluşturulmuştu. Toplam kolonilerin nüfusu ise bir buçuk milyon dolayındaydı.

İngiltere ile Amerika kolonileri arasındaki ilk sürtüşme 1763 yılında meydana gelmişti. Amerikan kolonileri, ekonomik açıdan güçlenmiş, kültürel açıdan gelişmişler, İngiltere'nin empoze ettiği merkantilizm kurallarından sıkılmaya başlamışlardı. 1763'de Kuzey Amerika yerlilerinin isyanını bastırmak için gerekli mali desteği kolonilerden sağlamak amacıyla İngiliz hükümeti parlamentodan bir dizi kanun çıkardı. Bu kanunlar koloni halkı üzerine yeni vergiler getiriyordu. Amerikalılar bu vergilere rızasız alındığı gerekçesi ile itiraz ettiler. Siyasal alanda sürtüşme böylece başlamış oldu.

1.2. İngiltere ile Savaş

Yeni vergilerin uygulanması ile başlayan sürtüşme hızlı bir biçimde tırmandı. Koloniler İngiliz mallarını boykot ettiler. İngiltere misillemede bulundu. 4 Temmuz 1776'da koloniler "Bağımsızlık Bildirgesi"ni ilan ederek savaşı başlattılar. Bağımsızlık savaşı altı yıldan fazla sürdü. Birçok kanlı savaş oldu. Fransa'yı da yanlarına alan Amerikalılar 1781 yılında en son savaşı da kazandılar ve ertesi yıl barış görüşmeleri başladı. 1783'de nihai barış anlaşması imzalandı. Bu anlaşmaya göre İngiltere onüç Amerikan kolonisinin bağımsızlığını tanıyordu.

1.3. Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi ve Anayasası

1776 Bağımsızlık Bildirgesi ve **1787 Anayasası**, bir önceki ünite de incelediğimiz Aydınlanma düşünürlerinin fikirlerinin İngiltere dışında siyasal yaşama ve uygulamaya konuluşunun ilk örneğini oluşturması bakımından çok önemlidir. Thomas Jefferson'un kaleme almış olduğu **Bağımsızlık Bildirgesinin**, özellikle John Locke'un düşüncelerinden ne denli etkilendiğini bildirgedeki şu önemli noktalardan anlayabiliriz:

- Bütün insanlar eşit yaratılmışlardır;
- İnsanların vazgeçilmez hakları arasında hayat, özgürlük ve mutluluk hakları vardır;

- Bu hakları korumak için oluşturulan hükümetler otoritelerini idare edilenlerin rızası sonucu elde ederler;
- Bu hakları ihlal eden bir hükümeti devirip yerine bu hakları koruyabilecek bir başkasını getirmek halkın hakkıdır.

Amerikan Anayasası da Aydınlanma düşünürlerinden özellikle Locke, Montesquieu ve Hume'un siyasal düşüncelerinin etkilerini taşıyan bir belgedir. 1787'de Hamilton, Madison ve Washington gibi aydınlar eyalet temsilcilerinin toplanmasını sağladılar. Anayasa Konvansiyonu 5 aylık bir süre boyunca toplanarak Amerika'nın Anayasasını tartıştılar. Kabul edilen Amerikan Anayasasının temel ilkeleri şunlardır:

- **Halkın egemenliği ilkesi:** Tüm egemenlik, anayasayı tadil etme hakkı ve yetkisi de dahil olmak üzere bütün halkındır;
- **Sınırlı hükümet yetkisi:** Bunlar hükümet görevlilerinin yetkilerini kötüye kullanmalarını önleyici sınırlamalardır;
- **Federal devlet ilkesi:** Bu ilke siyasal gücün merkezi hükümet yerine ulusal ve eyalet hükümetleri arasında paylaşılmasını sağlar;
- **Güçler ayrılığı ilkesi:** Yürütme, yasama ve yargının görevleri belirgin bir biçimde tanımlanır. Kongre kanunları yapar, Başkan uygular, mahkemeler yorumlar;
- **Fren ve denge ilkesi:** Bu ilke devletin üç gücünden(yürütme, yasama, yargı) herbirinin, diğer ikisi üzerine hakimiyet kurmasını önleyici fren ve denge mekanizmaları geliştirmeyi öngörür. Örneğin Başkan, Kongre'nin yaptığı yasaları veto edebilir. Ama Kongre de veto edilen yasaları üçte iki çoğunlukla kesinleştirebilir. Bunun gibi, Yüce Mahkeme herhangi bir yasayı Anayasaya aykırı ilan edebilir;
- **Bireysel haklar ilkesi :** Anayasa'nın ilk on ekinde belirtilen son ilke de bireysel haklar ilkesidir. Buna göre din, basın ve söz özgürlüklerini kısıtlayıcı yasa çıkarılamaz. Ayrıca hiç kimse keyfi olarak tutuklanamaz ve hapsedilemez.

Özetlersek, Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi ve Anayasası Aydınlanma düşünürlerinin güçler ayrılığı, insanın doğal ve vazgeçilmez hak ve özgürlükleri, despot idareye karşı gelme hakkı gibi düşünceleri üzerine kurulmuştur diyebiliriz. Bu belgelerin dikkat çekici diğer özellikleri de mülkiyet hakkını kutsal sayması (Locke), despot devlet (Hobbes) düşüncesine karşı çıkması, ademi merkezci eyalet haklarını, özellikle ticari ve sınai çıkarları (A.Smith) korumasıdır. Anayasa'nın birinci eki ile de kilise-devlet ayrımı ve din özgürlüğü, başka deyişle laiklik ilkesi

vurgulanmıştır.

2. FRANSIZ DEVRİMİ VE SONUÇLARI

2.1. Giriş:Devrim öncesi Fransa'da Sosyo-Ekonomik ve Siyasal Durum

Bir önceki ünite de belirtildiği gibi 18 nci yüzyılın hemen hemen tamamında Fransa iki yeteneksiz kral tarafından yönetilmişti. Bu krallar aydın olmaktan uzak despot hükümdarlardı. Fransa'nın mutlak kralları 1614'den beri etajenero'yu (ulusal meclisi) toplantıya çağırılmamışlardı. Ülke "krallık kararnamesi"olarak bilinen keyfi kararlarla idare ediliyordu. Yine daha önceki ünite de belirtildiği gibi Fransız hükümeti vergi toplamaktan aciz ve idarede etkisizdi. Fransa'nın hukuk düzeni bozuk, eski ve günün koşullarına uygun değildi. Roma ve feodal hukuk kuralları birbirine karışmış ve çelişkili, ağır işleyen ve bozuk bir hukuk düzeni yaratmıştı. Hakimlik mesleği ya parayla satın alınıyor ya da babadan oğula geçiyordu.

Fransa'da devrim öncesi toplumsal yapı üç farklı sınıftan oluşuyordu. Bunlar sırasıyla:

(1) Birinci sınıf, başka deyişle ruhban sınıfı: Nüfusun yüzde birini oluşturan bu din adamları sınıfı da kendi içinde ikiye ayrılıyordu: Üst ruhban sınıf, alt ruhban sınıf: (2) İkinci Sınıf. Bu sınıf asillerden oluşuyor ve ruhban sınıfı gibi üst ve alt asiller olarak ikiye ayrılıyordu. Asiller sınıfı toplam nüfusun yüzde ikisini oluşturuyordu. (3) Üçüncü Sınıf: Nüfusun yüzde doksanyedisini oluşturan bu sınıf köylüler ve burjuvalar olarak ikiye ayrılıyordu. Nüfusun büyük bir kısmını oluşturan köylü sınıfı genelde fakir değildi. Ancak toprak satın alma hakları kısıtlı idi. Daha fazla toprak ve daha az vergi vermek istiyorlardı. Burjuva sınıfı tüccar, banker, doktor, avukat gibi meslek sahiplerinden oluşuyordu. Ekonomik açıdan güçlü bir sınıf olan burjuvazi, siyasal ve toplumsal açıdan hak ve yetkilerini yetersiz görüyor ve daha fazla sosyal ve siyasal haklar istiyordu.

2.2. Fransız Devriminin Nedenleri

Fransız Devrimini oluşturan nedenleri arka plan ya da uzun dönem nedenler ve görünür ya da ön plan neden olarak ikiye ayırabiliriz.

2.2.1. Uzun Dönem Nedenler

Fransız devriminin arkaplan nedenleri Fransa'nın dışında ve içinde oluşan bir grup gelişmelerdir.

■ **Amerika Birleşik Devletlerinin Bağımsızlık Kazanması:** Bu olay Fransa üzerinde, halkın, kişisel hak ve özgürlüklerini korumak için siyasal otoriteye karşı gelebileceği ve daha

önemlisi bu karşı gelmenin başarı ile sonuçlanabileceği fikrini yerleştirdi. Geçen ünite de gördüğümüz gibi, Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi siyasal iktidarı devirme koşullarını ve hakkını ilan etmişti. Amerikan Devriminin Fransız Devrimine bir neden oluşturması bir başka açıdan da şöyle açıklanabilir: Fransa, İngiltere'ye karşı, önce gizli olarak, daha sonra da açık bir biçimde, resmen Amerika kolonilerini desteklemiştir. Bu da mali yönden zaten zayıf olan Fransa'yı daha da güçsüzleştirmiş ve devletin iflasına katkıda bulunmuştur.

■ **İç Siyasal Durum** : Uzun dönemde bir başka neden de Fransa'nın iç siyasal durumundan kaynaklanmaktaydı. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, Fransa tek adam tarafından despot bir biçimde idare ediliyordu ve etajenero (üç sınıf meclisi)1614'den beri toplantıya çağrılmamıştı.

■ **Ekonomik nedenler**: Burjuva sınıfı, toplumun ekonomik açıdan en güçlü sınıfını oluşturmasına ve en fazla vergi vermesine karşın siyasal haklar ve özgürlükler açısından güçsüzdü. Burjuva sınıfı bu durumdan hoşnut değildi.

■ **Aydınlanma düşüncesinin etkileri**: Bir önceki ünite de düşüncelerini incelediğimiz Akıl çağı filozofları yeni bir insan ve toplum modeli geliştirmişler, kitleler de matbaanın yaygınlaşması sonucu bu düşüncelerle tanışmaya başlamışlardı. Fransa'daki gerçekler bu düşüncelerin çok gerisindeydi. Fransız Ansiklopedist düşünürlerinin fikirlerini ve eleştirilerini okur-yazar Fransız halkı gidgide benimsemeye başlıyordu.

■ **Hazinenin iflası**: Fransız devriminin görünürdeki nedeni kamu borçlanması, bütçe açığı ve kaçınılmaz sonuç olan hazine iflasıdır. (1789) Kral bunun üzerine 150 yıldır toplanmayan etajenero'yu toplantıya çağırarak zorunda kalmıştır. Bundan sonraki olaylar hızlı bir tırmanışa geçerek devrime yol açmıştır.

2.3. Fransız Devriminin Önemli Aşamaları

2.3.1. Etajenero

Sınıflar meclisi olan Etajenero'nun toplanması için 1789 başlarında seçim yapıldı ve kralın daveti üzerine meclis mayıs ayında toplandı. Delegelerin ilk karşılaştığı sorun oy verme sisteminin nasıl olması gerektiği idi. 150 yıl önceki en son toplantıda oy sistemi sınıf temeline göre idi. Her sınıfın delegeleri önce kendi aralarında toplanıp oy veriyor ve her sınıfın sonuçta vermiş olduğu karar, bir tek oy sayılıyordu. Böyle olunca, ruhban ve asiller iki oya, köylü ve burjuva sınıfı ise bir oya sahip oluyordu. Köylü ve burjuva sınıf delegeleri kişisel oy sistemini savunuyorlardı. Kısacası, meclisteki her delegenin bir oyu olacaktı. Uzun tartışmalardan bir sonuç alamayacaklarını gören köylü ve burjuva sınıfı delegeleri Versaille'daki toplantıları boykot ettiler. Köylü ve burjuva delegeleri kendilerini "Ulusal Meclis" ilan ettiler ve diğer sınıfların delegele-

rini kendilerine katılmaya davet ettiler. Ruhban delegelerin çoğu ve bazı asil sınıf delegeleri onlara katıldı.

2.3.2. Kurucu Meclis

Bu arada kral köylü ve burjuva sınıfının toplantı salonunu kapattı. Bunun üzerine delegeler yakındaki bir kapalı tenis salonunda toplanarak bir anayasa yapıp ilan etmedikçe dağılmama yemini ettiler. Anayasa yapma kararı üzerine Meclis "Kurucu Meclis" adını aldı. Bu olay Fransız devriminin ilk aşamasıdır. Kurucu Meclisi kralın zorla dağıtma teşebbüsü üzerine halk 14 Temmuzda, siyasi tutukluların kapatıldığı Bastille hapisanesini basarak mahkumları serbest bıraktı. Aynı zamanda yeni bir belediye meclisi kurularak Paris'in idaresi ele geçirildi. Kurucu Meclis ilk iş olarak asillerin her türlü ayrıcalıklarına son verdi. Bunun üzerine asiller Fransa'dan kaçmaya başladılar.

Kurucu Meclis'in en önemli eylemi 28 Ağustos 1789'da, "**İnsan ve Vatandaş Hakları Bildirgesi**"ni ilan etmesi olmuştur. Bu bildirge aydınlanma düşünürlerinin bundan önceki ünitelerde incelediğimiz görüşlerini, özellikle de doğal haklar, eşitlik ve vatandaşlık haklarını ilan ediyordu. Bu bildirgenin önemli maddeleri şu noktaları içerir:

- Madde (1) İnsanlar haklar açısından özgür ve eşit doğarlar ve öyler kalırlar;
- Madde (2) Bu haklar özgürlük, mülkiyet, güvenlik ve despotluğa karşı koymaktır...;
- Madde (3) Her türlü egemenlik temelde ulusundur;
- Madde (6) Kanun genel iradenin bir ifadesidir...;
- Madde (10) Kamu düzenine zarar vermedikçe hiç kimse siyasal ve dinsel inançlarından dolayı kınanamaz...;
- Madde (11) Her vatandaş özgür bir biçimde konuşabilir, yazabilir ve yayında bulunabilir...

Görülüyor ki, Fransız İnsan Hakları Bildirgesi temelde Rousesau olmak üzere Locke, Montesquieu gibi Aydınlanma düşünürlerinin fikirlerini yansıtmaktadır. Bu düşünceleri daha önce İngiliz ve Amerikan insan hakları bildirelerinde de görmüştük. Yine İngiliz ve Amerikan belgelerinde gördüğümüz gibi, Fransız İnsan Hakları Bildirgesi de mülkiyet hakkının kutsallığını ve burjuva "laissez-faire" felsefesini yansıtır ancak fakir sınıfın adil ücret ve sosyal adalet düşüncelerine yer vermez.

Kurucu Meclis'in bir başka kararı da Kilise mallarına el konulmasıdır. Ancak Kilise'nin büyük

miktarları bulan topraklarından köylü sınıfı nasibini alamadı.Zira toprak alacak parası yoktu.

Kurucu Meclis bir başka kararında kapitalist sınıfın çıkarları doğrultusunda tüm esnaf ve zanaatkar loncalarını kapattı. Ayrıca işçi sendikalarını ve her türlü grevi yasakladı.

Kurucu Meclis iki yıl süren çalışmalar sonucunda Anayasayı hazırladı ve kralın sadakat yemini ile Anayasa kabul edildi. Fransa'nın ilk krallık anayasası olan 1791 anayasası kralın mutlak hükümdarlığını sınırlayarak Anayasal monarşi rejimini getirmişti. Anayasa, Montesquieu'nün güçler ayrılığı ilkesine göre hazırlanmıştı. Yürütmenin başı kraldı ancak kralın veto yetkisinden başka gücü kalmamıştı.

İki yıllık uğraşı sonucunda Anayasayı yaparak görevini yerine getiren Kurucu Meclis kendini feshetti. Yerine Ekim 1791'de"Yasama Meclisi" kuruldu.

2.3.3. Devrimin Savaşa Sürüklenişi

Kurucu Meclis ve Yasama Meclisi çoğunlukla burjuva sınıfı üyelerinden oluşuyordu. Bu sınıf kitlelere eğitimsiz yığın olarak bakıyor ve onları hor görüyordu, ama kitleler gerçek eşitlik ve özgürlük istiyorlardı. 1791 Anayasası onlara sınırlı oy hakkı veriyordu. Ancak yılda üç işçi gündeliği vergi ödeyen "aktif vatandaşlar" oy verebiliyordu. Radikal devrimci grup (Jacobin'lerin Girondist olarak adlandırılan kesimi) evrensel oy hakkı istiyordu. Onlar, bu amaca yönelik baskı grubu oluşturdular ve kamuoyunu etkilediler. Fransa'dan kaçan kralcı asiller ve ruhban sınıf da Anayasadan memnun değildi. Bunlar da Avusturya ve Prusya hükümetlerini Fransız devrimcilerine karşı kışkırtıyorlardı.

2.3.4. Devrimin Radikal Aşaması: Birinci Cumhuriyet

XVI. Louis Fransa'dan kaçmaya çalışırken yakalandı ve tutuklandı. Ekim 1791'de Yasama Meclisi ilk toplantısını yaptı. Meclis Danton'un lider olduğu sol azınlık ve sağ çoğunluk olarak iki gruba ayrıldı.Danton'cu grup 1791 Anayasasını ve monarşiyi kaldırmak istiyordu. Ayrıca bu grup savaş da istiyordu. Etkili sol grup kazandı ve Nisan 1792'de Meclis Avusturya ve Prusya'ya savaş ilan etti. 1793 yılı içinde İngiltere, İspanya, Hollanda, Napoli, Toskana, Venedik ve Papa da Fransa'ya savaş ilan ettiler. Böylece Fransa'nın 1815'e kadar sürecek olan tüm Avrupa ile mücadelesi başlıyordu.

Bu arada Fransa'da radikal sol (Jacobin-Girondin grubu) meclise tümüyle hakim oldu. Paris'te işçiler ayaklandı ve krallık ailesini hapse attı. Jacobinler Paris'te "Jacobin Commune"ü adıyla

devrimci bir mahalli hükümet kurdular. Bu hükümet meclisi yeni bir Anayasa yapmaya ve krallığı kaldırmaya zorladı.

Eylül 1792'de toplanan Yasama Meclisi krallığın kaldırılmasına ve Cumhuriyetin ilanına karar verdi. Monarşi Fransa'da artık son buluyor ve 1804'e kadar sürecek olan I. Cumhuriyet dönemi başlıyordu. Cumhuriyetin ilk meclisi "Ulusal Konvansiyon" adını almaktaydı. Konvansiyonun ilk işi XVI. Louis'in vatana ihanet suçundan yargılanıp ölüme mahkum edilmesi olmuştur.

1793 Haziran ayından 1794 Temmuz ayına kadar Fransa'da terör hüküm sürmüştü, "devrim kendi evlatlarını yemeye başlamıştır." Jacobin'lerin lideri Robespierre savaşa, karşı devrim ve iç karışıklıklara son vermek istiyor ve bu yolda terörün zorunlu bir araç olduğunu savunuyordu. Her yerde giyotinler kuruluyor ve binlerce insan "devrimin düşmanları" olarak öldürülüyordu. Herkesin giyotin korkusuyla yaşadığı bu dönem "Terör Saltanatı" dönemi olarak bilinir.

Sonuçta diğer bütün devrim liderleri gibi Robespierre de tutuklanıp giyotine gönderildi (Temmuz 1794). Terör sona ermişti. Siyasi tutuklular serbest bırakıldı, Jakobin kulüpleri kapatıldı. Terör komiteleri gücünü kaybetti. Fransa'dan kaçanların geri dönmesine izin verildi, basın özgürlüğü yeniden getirildi.

2.3.5. 1795 Anayasası: Direktörler Dönemi

Temmuz 1794'den sonra Ulusal Konvansiyon, hem radikallere hem de kralcılara karşı olan orta sınıf grupların hakimiyeti altına girmiştir. Konvansiyon 1795'de yeni bir anayasa yaptı. Bu anayasa ile Fransa'da Direktör idaresi kuruldu. Yürütme gücü "Direktör Konseyi" adına beş kişilik bir kurula veriliyordu. Bu kurulun üyeleri kurulan iki meclisten birisi tarafından (500'ler Meclisi) aday gösteriliyor, diğeri (250 kişilik "Yaşlılar Meclisi") tarafından seçiliyordu. Direktörler dönemi 1795'den Napoleon'un 1799'da konsül seçilmesine kadar sürdü.

2.4. Napoleon Dönemi 1799-1815

Fransa 1795'de siyasal düzenlemeyi yaptıktan sonra kendisini toparlayıp tekrar savaşa başladı. Avusturya ile tekrar başlayan savaş Napoleon Bonaparte'ı siyaset sahnesine çıkarmış ve Fransa tarihinde Napoleon dönemi başlamıştır.

Napoleon Bonaparte, Korsika Adası'nda, İtalyan bir ailenin oğlu olarak dünyaya geldi. Fransa'da askeri eğitimini görerek Fransız ordusuna katıldı. Devrimin başlarında Napoleon Ja-

kobinler sempatizanı olarak tanınmıştı. İlk askeri başarısını 1793'de İngilizleri Toulon limanından püskürterek kazandı. Daha sonra Paris ayaklanmalarını başarı ile bastırdı. Bu başarılarından dolayı İtalya'daki Fransız ordusunun başına getirildi. İtalya'da kısa sürede önemli askeri başarılar elde etti. Sardunya, Milan, Napoli gibi kentleri ele geçirdi. Papalık Devletleri ile anlaşma yaparak onları Fransa himayesine aldı. Artık Napoleon'a Fransa halkı bir kahraman olarak bakıyordu.

Bu şöhretinden yararlanmak isteyen Napoleon Mısır seferi sırasında gizlice Paris'e gelerek bir darbe ile Direktör idaresini devirdi. Yeni bir idare biçimi olarak Konsüllüğü getirdi. Kendisi de Birinci Konsül ünvanını aldı. Yapılan yeni anayasa 1799'da halk oyuna sunularak büyük bir çoğunlukla kabul edildi.

1799 Anayasası Konsüllük dönemini başlattı. Yürütme üç Konsül tarafından yapılıyordu. Birinci Konsül 10 yıl için seçilir, kanunlar Birinci Konsül ve Devlet Konseyi adında bir örgüt tarafından birlikte yapılırdı. Devlet Konseyi bir bakanlar kurulu işlevini görürdü. Ancak fiilen bu anayasa Napoleon'a hem yürütme hem de yasama gücünü veriyor kısacası bir diktatör yaratıyordu. Çok geçmeden de, 1804'de Napoleon halka kendini Fransa İmparatoru olarak kabul ettirdi.

2.4.1. Napoleon Reformları

Fransız halkı Napoleon'a istediğı herşeyi veriyordu. Çünkü o da halka istediğı herşeyi veriyordu: Barış, güvenlik, düzen, dengeli bütçe ve refah. Napoleon rejimi aslında Aydınlanma düşünürlerinden bir grubun hayal ettiği ideal "aydın despot" tipine uyuyordu. Böylece Aydınlanma bir başka düşüncesini daha yaşama geçirmiş oluyordu. Bu aydın despot yollar, barajlar, kanallar yaptı, ticareti artırıcı önlemler aldı, herşeyden önemlisi, Fransa'ya namuslu ve işbitiren bir hükümet verdi. Napoleon'un asıl önemli reformu **hukuk** alanında olmuştur.

■ 1804-1810 arasında hazırlanan **Napoleon Yasaları** olarak bilinen hukuk reformu ile Fransa'nın "eski rejimi" ve "devrim rejimi" döneminde yapılan binlerce kanun yeniden gözden geçirildi, kısaltıldı ve tasnif edildi. Fransa'nın Roma hukuku ve feodal hukuk çelişkisi ve karmaşası böylece sona erdi. Napoleon yasaları, Medeni Kanun, Ceza Kanunu ve Ticaret Kanunundan oluşur. Ancak en önemli bölümü **Medeni Kanundur**. Bu kanun insanların kanun önünde eşitlik ilkesine dayanır. Dini değil resmi nikahı kabul eder. Ancak medeni kanun aynı zamanda, devrim sırasında konulan boşanan kadını, çocukları ve evlilik dışı doğan çocuk haklarını koruyucu hükümlere yer vermedi. Evlilikte kadının mülkiyet hakkını da çok sınırlı tuttu. Medeni kanun din özgürlüğünü ve iş seçiminde özgürlüğü de garanti etti.

■ Napoleon'un bir başka reformu da **eğitim** alanında olmuştur. Devrimi yapanlar kilise okullarını kapatmayı ve eğitimi parasız, evrensel ve laik duruma getirme sözü vermişlerdi. Bu

amaçları Napoleon gerçekleştirdi. 1808'de Fransa Üniversitesi yeni eğitim sistemini geliştirme ve denetimle amacıyla kuruldu. Her köyde devlet ilkokulları açıldı. Ayrıca lise ve öğretmen okulları kuruldu. Devrim sırasında açılan teknik okullar devletin denetimi altında geliştirildi.

2.4.2. Napoleon İmparatorluk Kuruyor

Napoleon'un İmparatorluğu ile Fransa'da Birinci Cumhuriyet dönemi sona ermiş, Birinci İmparatorluk dönemi başlamış oluyordu (1804). Napoleon'un İngiltere ve diğer Avrupa ülkeleri ile yaptığı savaşlar sonucunda 1812 yılında artık Fransa büyük bir İmparatorluk olmuştu. Napoleon İmparatorluğu üç bölüme ayrılarak incelenebilir:

■ **Fransa'nın doğrudan idare ettiği ülkeler:** İtalya'nın büyük bir kısmı, Belçika, Hollanda, Almanya'nın bir bölümü ve Avusturya. Bu ülkeler Fransa'da olduğu gibi valilik aracılığıyla idare ediliyordu.

■ **Fransa denetiminde olan ülkeler:** İspanya, Ren Konfederasyonu (Almanya), İsviçre, Güney ve Kuzey Doğu İtalya, Polonya.

■ **Fransa'nın uyduları:** Napoleon'un zorla "müttefik" yaptığı ülkeler; Prusya, Rusya, Avusturya, Danimarka ve Norveç. Görüldüğü gibi Napoleon'un sistemi dışında Avrupa'da sadece İngiltere, İsveç ve Osmanlı Devleti bulunuyordu.

Napoleon 1812'de gücünün zirvesinde idi. Ancak bu tarihten sonra hızlı bir düşüş başladı. 1812 Rusya seferi, bu sonun başlangıcı oldu. Rusya yenilgisinden sonra 1814'de Napoleon İngilizlere yenilerek Akdeniz'deki Elbe Adasına sürüldü. Mart 1815'de Napoleon Elbe Adasından kaçarak Paris'e döndü. Yüz gün kadar süren bu hükümdarlık dönemi de Waterloo yenilgisi ile sona erdi. İngilizler Napoleon'u bu kez daha uzak bir adaya, St.Elen Adasına sürdüler. Napoleon burada altı yıl sonra mide kanserinden öldü.

2.4.3. Napoleon ve Avrupa'da Milliyetçilik Akımı

Napoleon'un yükselişi ve düşüşü dünya tarihinin en şaşırtıcı olaylarından birisidir. Napoleon savaşları yüzünden altı milyon insan hayatını kaybetmiştir. Ancak yine Napoleon savaşları sonucu Fransız devriminin düşünceleri ve milliyetçilik fikri bütün Avrupa'yı alev gibi sarmıştır. Ayrıca o zamana kadar bir türlü birleşemeyen ve ulus olamayan Alman prenslikleri, Napoleon sayesinde birliğe doğru adım atmıştır. Napoleon üçyüzden fazla olan Alman prensliklerini otuzdokuza indirmiş, Prusya da Napoleon'a yenilmekten bıkmış kendine çeki düzen vererek askeri ve idari reformlar yapmıştır.

Napoleon'un asıl önemi, yukarıda değindiğimiz gibi, Fransız devriminin pek çok düşüncesini ve sonucunu koruyup, yaymasında yatar. Fransa içinde çoğu orta sınıfın yararına olan düzenlemeler yapıp devrimin sosyo-ekonomik sonuçları korunmuştur. Devrimin idealleri olan feodal kalıntıları yok etmek, iş dünyasının elini kolunu bağlayan kısıntıları kaldırmak gibi liberal düşünceler Napoleon sayesinde yalnız Fransa'da değil, tüm Avrupa'da gerçekleştirilmiştir. Bütün bu gelişmeler, önümüzdeki ünite de inceleyeceğimiz gibi "liberalizm" olarak bilinen 19 ncu yüzyıl orta sınıf hareketine dönüşecektir.

3. SANAYİ DEVRİMİ VE SONUÇLARI

3.1. Giriş

18 nci yüzyıl Avrupası siyasal devrim yanında bir de sanayi devrimi olarak adlandırılan çok önemli bir değişim geçirmiştir. Sanayi devrimi 1780'lerde İngiltere'de başlar, 18 nci yüzyıl başından itibaren de bütün Avrupa'ya yayılır.

Sanayi devrimi tabirinden ne anlaşılıyor sorusu gündeme getirilecek olursa; sanayi devrimi kavramının şu değişimleri anlatmak için kullanıldığını söyleyebiliriz :

- Sanayide ve tarımda elle kullanılan aletler yerine su ya da kömür gücüyle çalışan makinaların kullanımı.
- Kömür ve demir gibi madenlerin hızlı üretimi.
- Fabrika sisteminin kuruluşu.
- Hızlı haberleşme ve taşıma.
- Modern kapitalizmin ekonomiye hakimiyeti.

3.2. Sanayi Devriminin Nedenleri

3.2.1. Düşünsel Nedenler

Sanayi devrimini daha önceki ünitelerde ayrıntılarıyla incelediğimiz 16 nci ve 17 nci yüzyıldaki dinsel, siyasal, bilimsel ve felsefi düşünceler hazırlamıştır. Protestan Reformasyonu "bugün çok çalışıp yarını düşünmeyi" önemli bir değer olarak yerleştirmiştir. 17 nci yüzyılda Aydınlanma filozofları bilimsel yöntemi ve rasyonel düşünme ilkelerini geliştirmişlerdir. Fransız devrimi

Napoleon aracılığıyla bu düşünceleri Avrupaya yaymıştır. 17 nci yüzyılın bilimsel buluşları, sanayi devriminin teknolojik gelişmelerine kaynak oluşturmuştur.

3.2.2. Sosyo-Ekonomik Nedenler

Düşünsel nedenlerin yanında, sanayi devrimini doğuran diğer nedenler şunlardır.

- Hızlı nüfus artışı. 16 ncı yüzyıldan başlayarak Avrupa'nın nüfusu hızla arttı.
- Tarımdaki gelişmeler bu sektördeki nüfus ihtiyacını azaltarak bu nüfusun kentlere göç etmesine neden oldu. Böylece kent sanayiine hazır işgücü oluştu.
- Yaşam düzeyinin yükselişi. Eskiden lüks sayılan şeker, kahve, çay gibi mallar artık orta sınıf ve alt sınıflar için doğal bir gereksinme olmaya başlıyordu. Bu da dolaylı olarak tüketim malı talebini arttırdı.
- Sömürgecilik. Avrupa ülkeleri yeni koloniler oluşturarak buradan getirdikleri malları sanayide kullanmaya başladılar, işlediler ve tekrar sömürgelere sattılar.
- Kapitalizm. Orta sınıfın zenginleşmesi sürecine paralel olarak kapital birikimi oluşmaya başladı. Böylece yeni yatırım alanları aranmaya başlandı.
- Taşıma ve teknolojide meydana gelen gelişmeler.

3.3. İngiltere'de Sanayi Devrimi

Sanayi devriminin önce İngiltere'de başlamasının birkaç nedenini şöyle sıralayabiliriz.

- İngiltere'de uzun süredir bir anayasal monarşi düzeni oluşmuştur. Bu düzenin temelinde mülkiyet hakkının ve bireysel hak ve özgürlüklerin korunması yatar.
- 18 nci yüzyıl İngiltere'si zaten dünyanın mali merkezi konumunda idi. Borsacılık ve bankacılık sektörleri diğer ülkelerden çok ileri idi.
- Parlamento, kapitalizm ilkeleri doğrultusunda iç piyasada özgür rekabeti önleyici bütün engelleri kaldırmıştı.
- İngiltere, sanayi için gerekli en temel hammaddeler olan kömür ve demir yönünden zengin yeraltı kaynaklarına sahipti.
- İngiltere, dünyanın en büyük sömürge İmparatorluğu idi. Bu da ona hammadde

kaynakları ve üretilmiş mallar için geniş pazar olanağı sağladı.

- İngiliz donanması ve güçlü ticaret filoları, taşımacılığı kolaylaştırdı.
- İngiltere Avrupa'da zaten Rönesans döneminden beri dokumacılık sanayiinde başı çekiyordu.

3.4. Fabrikalaşma

Fabrika sistemi ile üretim, talep artışı doğrultusunda bir gereksinme olarak ortaya çıktı. Büyük makinalar ev üretimi için elverişsizdi. Bu nedenle evler yerine işçilerin makinaların bulunduğu büyük binalara giderek çalışma sistemi, başka deyişle fabrika sistemi süreç içinde oluştu.

Fabrika sistemi hızlı üretim gibi olumlu sonuç yanında sosyal açıdan olumsuz birtakım sonuçlar da doğurdu. Erkek işçiler yanında, hatta onların yerine (daha ucuza çalıştıkları için) çocuk ve kadınlar çalıştırılmaya başlandı. 20 saate kadar varan iş saatleri küçük çocuk ve kadınları ezliyordu. Buna rağmen ücretler yetersizdi. İşçilerin kalifiye olması artık o kadar önemli değildi. Makinalar tekdüze, basit, mekanik hareketler yapabilen herkesle çalışabiliyordu. Kalifiye işçilerin normal ücretle iş bulması imkansızlaşıyordu.

3.5. Diğer Teknolojik Gelişmeler

- Buharlı Makina Sanayi devriminin en önemli gelişmelerinden birisi buharlı makinanın bulunuşudur. 1763'de James Watt, İskoçya'da buharla çalışan makina buldu. Bu makinanın gelişmiş biçimi, makina çağının gerçek başlangıç noktasını oluşturur.
- 1807'de Robert Fulton adındaki Amerikalı buharlı makina gemilere uyguladı. 1840'da ilk düzenli okyanus ötesi buharlı gemi seferleri başladı.
- 1825 tarihinde ilk kez buharlı makina raylar üzerinde giden arabalara (lokomotif) uygulandı.
- 1844'de Samuel Morse Amerika Birleşik Devletlerinde ilk ticaret amaçlı telgraf servisini hizmete soktu .
- 1876'da Alexander Graham Bell telefonu buldu.
- Tarım teknolojisinde gelişmeler sağlandı. Almanya bu alandaki gelişmelere öncülük etti. Almanlar pancardan şeker çıkarma tekniğini buldu. Bir başka Alman kimyager suni gübreyi yaptı. 1834'de bir Amerikalı mühendis bir biçerdöver icat etti. 1870'lerden sonra konserve yiyecek imalatı hızlı bir biçimde arttı.

- 1830-1860 arasında İngiltere'de daha etkili maden tasfiye yöntemlerinin geliştirilmesine paralel olarak kömür üretimi hızla arttı. Çünkü yüksek demir ve çelik talebi bu yöntemler sayesinde kolayca karşılanabiliyordu.
- Bu üretim sayesinde 1800-1830 arasında köprü, kanal, tren yolu vb. gibi inşaatlar hızla arttı. 1850'lere kadar genelde İngiltere'nin tekelinde olan sanayi devrimi, bu tarihten sonra tüm Avrupaya ve Amerika Birleşik Devletleri'ne yayıldı.

3.6. Sanayi Devriminin Sonuçları

3.6.1. Batı'nın Toplumsal Sınıf Yapısında Değişmeler

Sanayi devrimi Avrupa'da **burjuva sınıfının yapı değiştirmesine ve yeni bir işçi sınıfı doğmasına** yol açtı. Eski burjuva sınıfına şimdi fabrika sahipleri de katılmıştı. Burjuva sınıfı artık her ülkede en zengin sınıfı oluşturuyordu. Ancak ülkelerin çoğunda orta sınıf pek çok siyasal ve sosyal haklardan mahrumdular. Bu haklarını elde etmek için 19 ncu yüzyılın bitişini beklemek gerekecektir.

Avrupa'da sanayi devrimi öncesinde de bir işçi sınıfı vardı. Ancak bu sınıf her zaman çoğunlukta ama bilinçsiz durumda idi. Sanayi devrimi sonucunda işçi sınıfı bilinçlenmeye başladı. Toplumların hemen hepsinde en kalabalık sınıfını oluşturdu. İşçi sınıfı, yoğunluğuna karşın ekonomik ve siyasal haklardan mahrumdu. Ücretleri düşük, yaşama ve çalışma koşulları çok kötüydü. Çalışma saatleri uzun, fabrikalar havasız ve her türlü sağlık koşullarından uzaktı. Siyasal açıdan oy hakları yoktu. Sendikalaşma ve grev yasaktı. Ancak işçiler artık bu durumun farkında ve bilincinde idiler.

3.6.2. Kentleşme ve Nüfus Artışı

Sanayi devriminin bir başka etkisi de nüfus artışı konusunda oldu. Sanayileşme sayesinde tarım makinalaşmış, böylece aynı miktar toprak daha fazla insanı besleyebilir hale gelmişti. Ayrıca kent sanayii tarım sektörü dışındaki insanlara iş sağlayarak daha fazla insanı besleyebilir duruma gelmişti.

Sanayi devrimi kentlerde nüfus yığılmalarına da neden olmuştur. 1920'lerde A.B.D. nüfusunun yarısı kentlerde yaşıyordu. Kentleşme önemli sorunları da beraberinde getirdi. Gecekondu bölgeleri büyüdü. Bu bölgeler havasız, pis ve kalabalıktı.

3.6.3. Uluslararası Rekabet

Sanayi devriminin bir başka sonucu da hızlı sanayileşen ülkeler arasında başlayan rekabet ve gerginliktir. Ülkeler doğal kaynak ve pazar kapmak için adeta yarışmaya başladılar. Bu yarış gitgide artan bir hızla, kanlı ya da kansız savaşlarla, günümüze kadar sürecektir.

4. FRANSIZ DEVRİMİ SONRASI SİYASET SAHNESİNDEKİ GELİŞMELER

Napoleon'un yenilgisinden sonra Viyana Kongresi yeni bir Avrupa haritası düzenledi. Kongre lideri siyasetçiler, Fransız devrimi ideallerini rafa kaldırıp, ulusal ve liberal eğilimleri görmezden gelip, eski rejimi, asillerin düzenini ve mutlak krallığı yeniden oluşturmaya çalıştılar. Ancak 1815'den sonra iktidara gelen kralların tutumları ve siyasal uygulamaları bu yeni düzene karşı büyük bir tepki doğurmuş ve her alanda liberal ve özgürlükçü eğilimleri güçlendirmiştir. Bu eğilimlerin siyasal sonucu Avrupa'nın hemen her yerini saran 1830 ve 1848 devrimleridir.

4.1. 1830 Devrimleri

1820'lerden sonra Viyana Kongresi düzenine karşı tepkiler 1830 yılında birdenbire bir patlama halini almış ve tüm Avrupayı sarmıştır.

İlk devrim Temmuz 1830'da Fransa'da gelişti. X.Charles'ın baskıcı rejimine karşı ayaklanan halk sokaklara döküldü, kanlı sokak çarpışmaları oldu. X.Charles ülkeyi terketti. Yerine Louis-Philippe kral olarak seçildi. Yeni kral Fransız devrimine olan sempatisi ile tanınıyordu ve "Fransa Kralı" değil "Fransızların Kralı" ünvanını aldı.

Devrimler kısa sürede Avrupa'nın diğer ülkelerine sıçradı. Bununla beraber, 1830 liberal ayaklanmaları bazı ülkelerde devrim, diğerlerinde ise reform hareketleri olarak ortaya çıktı. Yine sonuçta bazı Avrupa ülkelerinde Fransız devriminin ve akıl çağının ruhunu yeniden ortaya çıkarırken, diğerlerinde eskisinden de daha despot yönetimlerin ortaya çıkmasına neden oldu.

4.2. 1848 Devrimleri

Avrupa'da toplumlar 1830'dan sonra yukarıda belirttiğimiz hızlı sanayi devrimini yaşadılar. Sanayinin gelişmesi ve üretim artışı ulaşım ve haberleşme teknolojisinde gelişmelere neden

olmuştur. Bu da toplumlar arası ilişkileri arttırmış ve liberalizmin ve özgürlükçü düşüncelerin yayılmasını kolaylaştırmıştır.

1848 devrimleri beklenmedik bir yerden, İsviçre'den başlayarak tüm Avrupa ülkelerine yayılmıştır. Sonuç olarak 1848 devrimleri liberalizmin büyük bir zafer kazanmasına neden olmuştur.

Özet

Aydınlanma çağının temel düşünceleri tarihte ilk kez, (İngiltere dışında) Amerikan ve Fransız devrimleri ile birlikte yaşama geçirilmiştir. Amerikan devrimi, Fransızlara, bu düşünceler çerçevesinde özgür ve dengeli bir biçimde işleyen bir hükümet örneğini göstermiştir. Ancak Fransız devrimcilerinin ve devriminin aşırılığı, Fransız halkının tepkisine ve dolayısıyla da Napoleon'un iktidarına yol açmıştır. Napoleon dönemi ise, Fransız devriminin ve Akıl çağının düşüncelerinin bütün Avrupa'ya yayılması sonucunu doğurmuştur.

Sanayi devrimi, buharlı enerjisi, fabrikaları ve birçok yeni buluşları ile uygarlık tarihinin en önemli gelişmelerinden birisini oluşturur. Sanayi devriminin sonucu olan orta sınıfın ekonomik ve sosyal açıdan yükselişi, fabrika kentlerinin büyümesi ve gelişmesi, bu yüzden genelde nüfusun ve özelde kent nüfusunun hızlı artışı Batı dünyasının çehresini kısa sürede değiştirmiş ve eski rejimin yerleşik düzenini ve değerler sistemini kökünden bozmuştur.

Değerlendirme Soruları

1. Amerikan Anayasası Aydınlanma düşünürlerinden aşağıdaki hangisinin fikirlerini benimsemez?
  - A) Locke.
  - B) Montesqieu.
  - C) Hume.
  - D) Hobbes.
  - E) Yukarıdakilerden hiçbirisi.
2. "Fransız devrimi genelde bir burjuva devrimidir"
Yukarıdaki önerme

(A) Doğrudur ( ) (B) Yanlıştır ( )

3. "Napoleon Yasaları olarak bilinen hukuk reformu, medeni kanun, ticaret kanunu ve eğitim kanunundan oluşur."

Yukarıdaki önerme

(A) Doğrudur ( ) (B) Yanlıştır ( )

4. Sanayi devrimi Avrupa'da aşağıdaki değişikliklerden hangisini ortaya çıkarmaz.

- A) Hızlı kentleşme.
- B) Hızlı nüfus artışı.
- C) İşçi sınıfının hızlı ücret artışı.
- D) Uluslararası rekabet.
- E) Yukarıdaki şıklardan hiçbirisi.

Yararlanılacak Kaynaklar

DARWIN, Charles., **İnsanın Türeyişi**, (Çeviren: R. Gelincik), Ankara, Başnur Matbaası, 1973.

GAXOTTE, Pierre., **Fransız İhtilali Tarihi**, (Çeviren: S.Tiryakioğlu), Ankara, Varlık Yayınevi, 1962.

MOSCA, Gaetano., **Siyasi Doktrinler Tarihi**, (Çeviren: S.Tiryakioğlu), Ankara, Varlık Yayınevi, 1963.

WELLS, H.G., **Kısa Dünya Tarihi**, (Çeviren: Z.İhsan) Ankara, Varlık Yayınevi, 1962.